

Zwerfdieren

Het ontstaan van zwerfdieren populaties

01-12-2012

Dog Research
(Stray) Animal Foundation Platform
Auteur: Carien Radstake
Eindredactie: Isabelle Sternheim

DOGRESEARCH

Het ontstaan van zwerfkatten en zwerfhonden

Mensen maken van honden en katten zwerfdieren. Daar zijn verschillende redenen voor. Vaak willen mensen niet meer voor een dier zorgen en het dier wordt onverzorgd aan zijn lot overgelaten. Vaak beseffen mensen niet dat door het niet steriliseren of castreren er elk jaar nesten kittens en pups geboren worden – die vervolgens door de grote hoeveelheden niet meer verzorgd kunnen worden. Twee niet gesteriliseerde of gecastreerde katten of honden kunnen - in de hypothetische situatie dat er geen dieren sterven - binnen enkele jaren voor tienduizenden katten en honden zorgen. De praktijk is ook dat er honden en katten zullen sterven aan ziektes, aan onvoldoende beschikbaar voedsel en water, aan ongelukken, aan (de gevolgen van) gevechten onderling of met andere diersoorten etc.

Carrying capacity

De natuur kent een evenwicht in de omvang van het aantal organismen wat in een bepaald gebied kan leven gezien de leefomstandigheden. Dit evenwicht wordt draagkracht of bevolkingsoptimum¹ genoemd, maar de Engelse term carrying capacity wordt vaak gebruikt voor dierenpopulaties. De carrying capacity geeft de maximale omvang van de groep van zwerfhonden en zwerfkatten aan, afgezet tegen de leefomstandigheden. De leefomstandigheden worden bepaald door de hoeveelheid voedsel, de hoeveelheid water en de beschikbare leefruimte (o.a. om te schuilen, maar ook om voort te planten en de kittens en pups groot te

brenge²). Als aan de leefomstandigheden gunstig zijn, is de grootte van de groep katten of honden die van de carrying capacity.

In dichtbevolkte gebieden van mensen, zorgt de mens vaak ongemerkt voor de gunstige leefomstandigheden voor een zwerfpopulatie honden of katten. Immers, mensen creëren schuilmogelijkheden voor honden en katten, zodat de dieren onderdak hebben als dat nodig is. Ook produceren mensen voedingsafval, waar veel dieren van profiteren. Het gaat dan niet alleen om situaties waar het afval op straat ligt, maar ook om stedelijke situaties met afvalbakken zonder deksels of om vuilniszakken die opengescheurd kunnen worden. Daarnaast zijn met name katten goed in staat om zelf voor voedsel te zorgen door het vangen van muizen, ratten en andere knaagdieren en vogels. Zo kan een koppel katten binnen tien jaar wel voor een half miljoen nakomelingen zorgen³.

Foto Petra Poorter, Thailand

Definitie zwerfhonden

Anno 2012 wordt geschat dat er zo'n 600 miljoen honden leven, waarvan 375 miljoen honden zwerfhonden zijn. Om het

¹ http://www.digischool.nl/ak/onderbouw-vmbo/materiaal/begrip/b_bevolk.htm

² Beck, A.M., *The Ecology of Stray Dogs – a Study of Free-ranging Urban Animals*, 1973, 2002

³ <http://www.sophia-vereeniging.nl/nl/pages/huisdier-en-welzijn/katten/zwerfkatten.html>

allemaal over hetzelfde te hebben is het zinnig om het begrip zwerfhond te definiëren Wikipedia definieert een zwerfhond als: een zwerfhond is een hond die op straat leeft en geen eigenaar heeft. Honden komen op straat terecht doordat ze daar geboren zijn, of doordat de eigenaar de hond achtergelaten heeft. Zwerfhonden komen voornamelijk in armere landen voor⁴. Het Landelijk InformatieCentrum van Gezelschapsdieren (LICG) deelt de definitie van een zwerfhond in op basis van het al dan niet verzorgd worden en het al dan niet hebben van een eigenaar⁵. Het LICG geeft een indicatie weer voor de overlevingskansen van de zwerfhond.

1. **Loslopende hond met een eigenaar.** De hond heeft een eigenaar die de hond zonder toezicht vrij laat rondlopen. De hond wordt verzorgd door de eigenaar met o.a. voedsel en drinken. De overlevingskansen van dit type hond is groot.
2. **Loslopende hond zonder eigenaar.** Met deze term wordt bedoeld: honden die door hun voormalige eigenaar zijn achtergelaten of niet meer bij de voormalige eigenaar leven door andere oorzaken (ontsnapping, zoekgeraakt ed). Deze honden moeten vanuit een verzorgde situatie nu voor zichzelf zorgen qua leefomstandigheden. De kans om te overleven is voor deze honden niet zo groot.
3. **Gemeenschapshond.** Gemeenschapshonden zijn honden die van niemand zijn, maar wel door (soms meerdere) mensen verzorgd worden. Deze honden lopen bijvoorbeeld op een bepaald terrein en worden daar door mensen gevoerd. Die mensen kunnen dat uit overwegingen van

dierenwelzijn doen, maar ook vanuit religieuze overwegingen worden deze dieren soms verzorgd (bv. een goede daad doen in het hindoeïsme voor een levend wezen is belangrijk). Deze honden zijn gedeeltelijk afhankelijk van hun verzorgers en hebben een grote kans om te overleven.

4. **Verwilderde hond.** De verwilderde honden hebben geen eigenaar en zorgen voor zichzelf. Deze dieren overleven door onder andere van (straat)afval te leven. Dit type honden blijft in het algemeen buiten het bereik van mensen – daarom heten ze ook verwilderd. De kans voor deze honden om te overleven is niet zo groot.

Zwerfhondenrijk Nederland⁶

Al 3000 jaar voor Christus zijn schilderijen te vinden van het tijdperk van het oude Egypte van honden als werkdieren. Tot de Middeleeuwen werden honden vooral afgebeeld als werkdieren en ingezet voor de jacht, als bewaking en als trekdier. Pas vanaf het jaar 1500 worden honden op schilderijen ook afgebeeld als gezelschapsdier. Nederland heeft een verleden van zwerfhonden. Rond 1800 had bijna elk huishouden wel een of meerdere honden. Deze huishonden werden goed gevoed.

B. van der Helst, 1658

⁴ <http://nl.wikipedia.org/wiki/Zwerfhond>

⁵ <http://www.licg.nl/2c1/>

⁶ Sternheim, I., Hoe Nederland Zwerfhondenarm is geworden, 2012

Huishonden waren voor de gegoede burgerij in deze tijd een teken van rijkdom en welvaart – getuige de vele schilderijen in deze tijd waar honden op afgebeeld werden als onderdeel van de maatschappij.

Jager met honden, A.C. Beeldemaker, 1699

Honden van armere burgers werden in dezelfde periode ingezet als trek- en werkhond of als waakhond van het huis en erf. In deze tijd waren er niet veel regels ten aanzien van het houden van honden; de honden liepen los op straat en konden zich zonder enige belemmering voortplanten. De ongemakken van zwervhonden (blaffen, ontlasting en urine op straat, ongewenst jachtgedrag, agressie op zoek naar voedsel, het overbrengen van wormen en schimmels etc.) werd voor lief genomen. Pas toen er in de loop van de 19^e eeuw uitbraken van hondsdolheid waren, kwam er een einde aan de grote tolerantie van vrij rondlopende honden.

Rabiës

Rabiës of hondsdolheid is een zoönose wat inhoudt dat de ziekte van een dier (in dit geval de hond) op een mens overgebracht wordt. Hondsdolheid bij mensen wordt voor 99% veroorzaakt door beten van honden die hondsdolheid hebben. Anno

2012 sterven wereldwijd jaarlijks 55.000 mensen aan rabiës. Het trieste van dit enorme aantal doden is dat alle sterfgevallen ten gevolge van rabiës te vermijden zijn door een simpele vaccinatie van mens en hond. Als 70% van de zwervhonden gevaccineerd is, daalt het aantal rabiës doden enorm⁷.

Van zwervhondenrijk naar een zwervhondenarm Nederland⁸

Binnen een tijdsbestek van twee eeuwen is Nederland van een zeer zwervhondenrijk land ontwikkeld naar een zwervhondenarm land – net als buurland Duitsland. In 1800 waren er veel zwervhonden in Nederland aanwezig. Door de uitbraken van rabiës brak er angst bij de bevolking uit tegen honden en werden er maatregelen getroffen om het aantal hondenbeten in te perken.

De belangrijkste methode om het aantal honden in te perken in de 19^e eeuw was het massaal vermoorden van honden die op straat zwierven. Het beroep van hondenvanger en hondenmepper was een veel voorkomende professie aan het begin van de 19^e eeuw. Ook werden wettelijke maatregelen genomen zoals het verplicht aanlijnen van honden en het verplichten van muilkorven. Nederland is bepaald geen toonbeeld geweest in een humane wijze van omgang met de zwervhonden. Om de parallele omgang van Nederland van toen te vergelijken met de huidige omgang met zwervhonden in het buitenland, heb ik de volgende paragraaf geschreven.

⁷ WHO Expert Consultation on Rabies, 5-8 October 2004 TRS 931 WHO Geneva 2005

⁸ Sternheim, I., Hoe Nederland Zwervhondenarm is geworden, 2012

Nederland en zijn honden in de 20ste eeuw⁹

In vergelijking met andere landen als Ierland, Groot-Brittannië en Oostenrijk die al halverwege de 19^e eeuw de hond als trekdier afschafte, heeft Nederland pas in 1962 de hond als trekdier verboden. Economische motieven speelden hier een belangrijke rol bij: een hond was in onderhoud aanzienlijk goedkoper dan een paard. Rond 1900 kent Nederland zo'n 80.000 trekhonden. Pas in 1910 werd in Nederland de Trekhondenwet vastgelegd. Deze wet moest de basisvoorwaarden voor de trekhond vastleggen: de trekhond moest een wettelijk vastgestelde schofthoogte hebben van 60 cm, de hondenkar moest niet te zwaar zijn, voorzien van een ligplank en een drinkbak. Ook moest de hond tevoren gekeurd worden om als trekdier te mogen dienen en de eigenaar moest een vergunning hebben. Voor deze dienst moest hondenbelasting betaald worden. Hondenbelasting is in die zin te bezien als een eerste vorm van wegenbelasting. Met deze wet in de maak, trokken zich veel mensen het lot van de trekhonden aan: in 1912 ontstond de Hondenbescherming met als doel om het welzijn van de trekhond te verbeteren en uiteindelijk alle trekhonden uit te spannen.

⁹ Honderd jaar Hondenbescherming 1912 – 2012, 2011

De Hondenbescherming (toen nog de Anti Trekhonden Bond genaamd) heeft een grote invloed in Nederland gehad over hoe er over zwerfhonden werd gedacht. De Anti Trekhonden Bond heeft het dierenwelzijn onder de aandacht gebracht; 'De levensomstandigheden van deze dieren zijn over het algemeen zeer slecht. Te zware karren, ondeugdelijk tuig, ondervoeding, uitputting, verwaarlozing, mishandeling: hun leven is één grote misère. Afbeeldingen tonen treurige beelden van magere, schurftige stakkerds, soms met open wonden, soms scheefgegroeid door het jarenlang zeulen met de last.' De bond krijgt steun van o.a. Prins Hendrik vanaf 1918. In 1932 worden er nog 32.800 trekhonden geteld. De introductie van de bakfiets in 1937 zorgt dat het aantal trekhonden snel afneemt tot 2.529 in 1948. De inspecteurs van de Hondenbescherming signaleren echter ander hondenleed: de kettinghond. De kettinghond wordt gehouden om het erf te bewaken. De bond verbreedt zijn doelstelling en wijzigt de naam in 1955 in de Anti Trek- en Kettinghonden Bond. In 1955 telt Nederland 60.000 kettinghonden. Het werk van de Hondenbescherming richt zich op de gebrekkige omstandigheden waarin kettinghonden leven: gebrek aan een deugdelijke slaappleaats, onvoldoende beschutting en vaak onvoldoende beweging en te zware ketting. Een van de redenen van het grote aantal kettinghonden was het verschil in belastingheffing voor 'luxe' honden en kettinghonden. Veel 'luxe' honden verworden tot kettinghond om zo een hogere belastingheffing te ontduiken. Omdat in 1962 de trekhonden formeel zijn verboden, richt de bond zich volledig op de kettinghonden. In 1974 wijzigt de naam van de bond zich in Anti Kettinghonden Bond. In Nederland leven

anno 2012 zo'n 1,5 miljoen huishonden. In Nederland is geen sprake meer van het voorkomen van zwerfhonden.

Parallelen hondenellende in Nederland en het buitenland

Uit de vorige paragraaf blijkt dat Nederland bepaald niet humaan is omgegaan met zijn (zwerf)honden. Zo is het zwerfhondenoverschot in de 19^e eeuw 'opgelost' door de honden massaal te vermoorden. De trekhond is wettelijk pas in 1962 afgeschaft en heeft voor veel hondenleed gezorgd doordat de werklust te hoog was voor de honden. De wet in 1910 die bepaalde dat trekhonden minimaal een schofthoogte van 60 cm moest hebben, geeft te denken aan de kleinere honden die (nog goedkoper in onderhoud) een veel te hoge treklast opgelegd kregen. De ellende voor trekhonden amper in neerwaartse richting bewogen, voltrok zich veel hondenleed voor de kettinghond, mede dankzij de lagere belasting voor kettinghonden boven 'luxe' honden in de tweede helft van de 20^e eeuw.

Zwerfkattenrijk (er) Nederland

In Nederland leven anno 2012 zo'n 3,5 miljoen katten¹⁰. Veel van deze katten zijn zwerfkatten. Het precieze aantal zwerfkatten is echter niet bekend. Wel is

¹⁰ <http://www.sophia-vereeniging.nl/nl/pages/huisdier-en-welzijn/katten/jacht-op-katten.html>

duidelijk dat het aantal zwerfkatten jaarlijks toeneemt en dat er elk jaar zo'n 100.000 katten in een opvang terecht komen. Er zijn allerlei redenen dat een kat een zwerfkat wordt: het dier is niet meer gewenst in de gezinssituatie, het dier wordt bij een verhuizing achtergelaten, door de kat niet te steriliseren blijven er kittens komen die leuker zijn dan de moeder, eigenaren hebben het geld niet meer over voor de verzorging of hebben grote financiële problemen, katten maken rommel, mensen willen de kattenbak niet meer verschonen, het kost geld om een kat in het asiel af te geven etc.

Zwerfkatten in Nederland veroorzaken overlast (nachtelijke serenades, kapot maken vuilniszakken op zoek naar eten, achterlaten ontlasting, geur van volle katerurine ed.) en de als exoot betitelde verwilderde zwerfkat zou schade toebrengen aan de natuur. In Nederland mogen daarom verwilderde katten in sommige provincies worden afgeschoten op basis van artikel 67 van de Flora- en Faunawet: exoten horen niet thuis in de Nederlandse natuur. Het gaat in Nederland om duizenden afgeschoten katten per jaar.

Het zinloze van het doden van zwerfdieren

Het doden van zwerfdieren heeft geen enkel effect. Zoals eerder in deze publicatie is beschreven, leven groepen zwerfhonden en zwerfkatten op basis van de carrying capacity. Deze natuurlijke draagkracht die de grootte van de groep zwerfdieren bepaald, is afhankelijk van factoren als beschikbaar voedsel, water en beschutting. Zodra een zwerfdier is afgemaakt, zal zijn of haar plek worden ingenomen door een ander zwerfdier. Met de enorme getalen nakomelingen die honden en katten kunnen produceren, zijn er altijd voldoende dieren beschikbaar om de leeg gekomen plek in te vullen. Nederlandse dierenwelzijnsorganisaties erkennen dat het doden van zwerfdieren geen effect heeft.

Inmiddels tonen talloze wetenschappelijke studies van internationale organisaties en wetenschappers aan dat het afmaken van zwerfdieren ('culling') zinloos is:

- Beck, A.M., *The ecology of stray dogs – a study of free-ranging urban animals*, 1973 & 2002, Purdue University Press
- Chaudhuri, S., *Suitability of the Neuter-Release Approach as official Policy for Dog Population and Canine Rabies Control in India*
- Dogs Trust, *Straydog Survey*, 2011

- DogsTrust/Battersea Dogs & Cats Home, *A Template for Change, a adaptable guide to setting up a Trap Neuter Return Program*, 2008
- Humane Society International, *The Animal Birth Control Programme, Help in Suffering*, Jaipur, 2003
- ICAM Coalition, *Humane Cat Population Management Guidance*, 2007
- ICAM Coalition, *Humane Dog Population Management Guidance*, 2007
- Nolan, K., *Vetwork UK, Street Dog Population Control*
- OIE, *Guidelines on Stray Dogs Population Control*, 2009
- Rabies Blue Print, <http://www.rabiesblueprint.com/>
- RSPCA *Policies on Animal Welfare*, 2010
- Wandeler, A.I., *Canine Rabies Control*, 1993
- WHO/WSPA, *Guidelines for Dog Population Management*, 1990
- WSPA/RSPCA, *International Stray Control Practices in Europe*, 2006 – 2007
- WSPA, *Surveying Roaming Dog Populations, Guidelines on Methodologies*, 2005

Internationale organisaties die het eens zijn met het zinloze van het massaal afmaken van zwerfdieren zijn: Alliance for Rabies Control (ARC), Battersea Dogs &

Cats Home, Dogs Trust, Humane Society International, International Companion Animal Management (ICAM) Coalition, IFAW, LICG¹¹, OIE, RSPCA, Wereld Gezondheidsorganisatie WHO van de Verenigde Naties, WSAVA (Global Veterinary Development) en WSPA.

Zwerfdieren opsluiten in shelters

Bekeken vanuit een structurele oplossing voor de zwerfdieren overschotten, heeft het opsluiten van honden en katten voor het verminderen van de straatpopulaties geen zin¹². Zodra dieren zijn opgenomen in een asiel en in die zin van de straat zijn, wordt de straatplek ingenomen door een nieuw zwerfdier. Het weggehaalde dier wordt in verband met de maximale carrying capacity immers vervangen door een dier wat anders door te kort aan voedsel, water of schuilplek was overleden. Een asiel geeft voor het opgenomen dier wel zekerheden als de beschikking over water, voedsel en een schuilplek.

Om het welzijn van een dier te verbeteren zijn in Groot-Brittanie in de jaren 70 door Brambell van de Farm Animal Welfare Council vijf vrijheden vastgesteld. Met het kunnen bieden van de vijf vrijheden wordt gepoogd het welzijn van het dier te verzekeren.

De vijf vrijheden zijn:

1. Vrijheid van honger en dorst – een dier kan beschikken over voedsel en water op dusdanige wijze dat het dier volledig gezond is en levendig is.
2. Vrijheid van fysiek en fysiologisch ongerief – een dier heeft een voor dit dier geschikte omgeving inclusief een schuil- en rustplek.
3. Vrijheid van pijn, verwondingen en ziektes – door het voorkomen of snel diagnosticeren en behandeling.
4. Vrijheid om normaal dierlijk gedrag te vertonen – door het dier voldoende ruimte, goede faciliteiten en gezelschap van mens en/of andere dieren te geven, overeenkomstig de behoefte.
5. Vrijheid van angst en stress – door een geschikte omgeving te bieden voor dit dier.

Of een asioldier de vijf vrijheden van een dier ook werkelijk ingevuld kan zien, is echter de vraag. Met name het normaal dierlijk gedrag kunnen vertonen (veel bewegen en niet permanent in een hok opgesloten zijn) en vrij kan zijn van angst en stress (door in een onnatuurlijke situatie te zitten door het opgesloten zijn).

Zwerfdieren emigreren

Door dieren uit het buitenland van straat te halen of uit een dierenasiel te halen en naar Nederland te brengen, wordt het individuele dier – na de stress van het vervoer en op voorwaarde dat het dier kan wennen in het drukke Nederland – een gouden mand geboden. Juist bij het in contact komen met een specifiek zwerfdier, hetzij in het echt door een vakantie of verblijf in het buitenland, hetzij door foto's op een website van een organisatie die dieren ter adoptie aanbiedt: een mens wordt emotioneel

¹¹ <http://www.licg.nl/2c1/>

¹² RSCPA, Shelter Guidelines RSPCA, 2009

geraakt en wil levenslang verbonden zijn met juist dit dier.

Er zijn echter 375 miljoen zwerfhonden in de wereld – en minimaal eenzelfde aantal zwerfkatten. Deze miljoenen dieren kunnen simpelweg niet allemaal naar Nederland komen. Immers, met het van straat halen van een zwefdier, wordt de lege plek direct ingevuld door een nieuwe hond of kat in verband met de carrying capacity.

Vaak wordt geciteerd bij het naar Nederland halen van een hond of kat: 'Je kunt niet alle dieren van de wereld redden, maar wel de wereld van dit dier'. Laten we ons eens de vraag stellen of we inderdaad niet kunnen inzetten op het eerste deel: het redden van alle dieren van de wereld?!

De oplossing van het zwefdieren probleem

Het grootste effect wat bereikt kan worden aan het verminderen van het zwefdierenleed is het verminderen van de aantallen zwerfhonden en zwerfkatten door sterilisatie en castratie. Het klinkt simpel: als we ervoor zorgen dat er minder honden en katten geboren worden, komen er minder zwefdieren en dus minder zwefdierenleed. Het is echter een oplossing die niet direct effect heeft, want het verminderen van het aantal zwefdieren door sterilisatie en castratie heeft pas effect als 70% van de zwefdierenpopulatie zich niet meer kan voortplanten. Tot die tijd zal de carrying capacity de gesteriliseerde en gecastreerde dieren vervangen door de nieuwe aanwas vanuit de nesten kittens en pups.

Ook is de oplossing niet zo simpel doordat de mensen in de omgeving van de zwefdieren daadwerkelijk dienen te begrijpen waarom sterilisatie en castratie

de oplossing is. Er is uitgebreide educatie nodig van de lokale bevolking (volwassenen en kinderen). Met educatie wordt hier simpelweg bedoeld: uitleggen hoe de omgang is met zwefdieren, uitleggen wat goed en niet goed is voor het in stand houden van een zwefdierenpopulatie en uitleggen waarom sterilisatie en castratie zo belangrijk is – ook om de overlast van zwefdieren te beperken. Het is essentieel dat lokale sleutelmensen betrokken worden bij de projecten omdat zij, indien zelf overtuigd, voor draagvlak kunnen zorgen bij de bevolking. Zij kunnen aangeven wat werkt in zowel het educatie- als het sterilisatie/castratie traject.

Als een dier eenmaal gevaccineerd (tegen rabiës) en geholpen is, wordt de hond of kat weer teruggezet zodat hij/zij de plek in de zwefdierengroep weer kan innemen. Ook hier geldt de carrying capacity als limiterend in het aantal dieren op straat. In de praktijk zullen vooral de verzorgde honden met eigenaar en de gemeenschapshonden voor het project worden aangeboden. Immers, de honden zonder eigenaar en de verwilderde honden zullen niet vaak aangeboden worden juist omdat niemand voor ze zorgt of ze buiten bereik blijven van verzorging.

Verantwoord eigenaarschap

De term verantwoord eigenaarschap wordt door de RSPCA uitgelegd in de volgende verantwoordelijkheden voor de diereneigenaar:

1. Registratie van het dier (chippen, tatoueren, oormerken)
2. Veterinaire verzorging om ziekten te voorkomen en behandelen
3. Zorgdragen voor het steriliseren of castreren
4. Alertheid op gezondheidsrisico's

5. Gezelschap van mens en andere dieren.

De definitie van verantwoord eigenaarschap is gerelateerd aan o.a. de economische situatie, culturele en religieuze factoren. Als een ouder in India niet voldoende middelen heeft om zijn eigen kinderen te voeden, kun je moeilijk eisen dat die ouder wel naar de dierenarts gaat voor veterinaire zorg. Daarom is het zo belangrijk om de oplossingen voor het zwerfdierenoverschot ter plaatse te definiëren met de lokale personen die weten waar de prioriteiten en problemen liggen.

Steriliseren en castreren

Tot voor kort werd vooral op chirurgische methoden van steriliseren en castreren gecentreerd. De projecten werden betiteld als ABC – Animal Birth Control, vooral in India gebezigd, CNVR – Catch, Neuter, Vaccinate en Release, met een korte verkoovertijd waardoor hoge volumes operatieve ingrepen kunnen worden uitgevoerd en TNR – Trap, Neuter en Release – eigenlijk altijd gecombineerd met de rabiësvaccinatie.

Tegenwoordig zijn er ook niet-chirurgische sterilisaties en castraties mogelijk. Er kan worden ingegrepen op verschillende niveaus van de voortplanting: hormonaal, cytotoxisch, immunologisch en chemisch. De chemische castratie heeft culturele voordelen omdat de testikels blijven zitten – wat in sommige meer macho-culturen de balans van niet-castreren kan doen doorslaan naar wel castreren door chemische castratie. De wetenschap staat op het punt om ook over mogelijkheden te beschikken om teven te steriliseren door een vaccin. De stap naar het oraal aanbieden van eenmalige en permanente sterilisatie en castratiemiddelen is zeer dichtbij. Dit zou het steriliseren en

castreren van verwilderde honden en katten mogelijk maken – wat een totaaloplossing zou bieden voor de overpopulatie. Daarmee is het uit de wereld helpen van al het zwerfdierenleed heel dichtbij!

Literatuur

Beck, A.M., The ecology of stray dogs – a study of free-ranging urban animals, 1973 & 2002, Purdue University Press

Chaudhuri, S., Suitability of the Neuter-Release Approach as official Policy for Dog Population and Canine Rabies Control in India

Dogs Trust, Straydog Survey, 2011

DogsTrust/Battersea Dogs & Cats Home, A Template for Change, a adaptable guide to setting up a Trap Neuter Return Program, 2008

Honderd jaar Hondenbescherming 1912 – 2012, Mediacentrum Rotterdam, 2011

Humane Society International, The Animal Birth Control Programme, Help in Suffering, Jaipur, 2003

ICAM Coalition, Humane Cat Population Management Guidance, 2007

ICAM Coalition, Humane Dog Population Management Guidance, 2007

Nolan, K., Vetwerk UK, Street Dog Population Control

OIE, Guidelines on Stray Dogs Population Control, 2009

RSPCA Policies on Animal Welfare, 2010

Sternheim, I., Hoe Nederland zwerfhondenarm is geworden, eigen uitgave, 2012

Wandeler, A.I., Canine Rabies Control,
1993

WHO/WSPA, Guidelines for Dog Population
Management, 1990

WHO Expert Consultation on Rabies, 5-8
October 2004 TRS 931 WHO Geneva 2005

WSPA/RSPCA, International Stray Control
Practices in Europe, 2006 – 2007

WSPA, Surveying Roaming Dog
Populations, Guidelines on Methodologies,
2005

Website informatie

http://www.digischool.nl/ak/onderbouw-vmbo/materiaal/begrip/b_bevolk.htm

(geraadpleegd op 22 september)

<http://www.rabiesblueprint.com/>

(geraadpleegd 23 september)

<http://www.sophia-vereiniging.nl/nl/pages/huisdier-en-welzijn/katten/jacht-op-katten.html>

(geraadpleegd op 23 september)

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Zwerfhond>

(geraadpleegd 22 september)